

Vědecký seminář: Komparatívna metóda a štúdium náboženstiev

9. – 10. prosince 2009, Bratislava

Barbora Polífková, FF MU, Ústav religionistiky

Na začátku prosince minulého roku se uskutečnil v pořadí již druhý vědecký seminář¹ pořádaný našimi bratislavskými kolegy, konkrétně Slovenskou spoločnosťou pre štúdium náboženstiev pri SAV a Ústavem Etnológie SAV. Seminář s názvem *Komparatívna metóda a štúdium náboženstiev* si kladl za cíl přiblížit teoretické a metodologické aspekty komparace při studiu náboženství. Příspěvky jednotlivých účastníků byly zaměřeny zejména na problematické momenty komparativní metody při studiu náboženství a možnosti jejich řešení; na komparaci jakožto možné metody rekonstrukce historických náboženství a samozřejmě nesměly chybět příspěvky z okruhu kognitivních věd zaměřené na problematiku vlivu rozvíjející se kognitivní vědy o náboženství na klasickou srovnávací metodu. Díky tomuto širšímu vymezení celého semináře účastníci měli možnost vyslechnout si mnohdy názorově velmi různorodé, každopádně zajímavé a přínosné, postřehy na dané téma.

Seminář otevřel Jakub Havlíček s příspěvkem *Japonci a Židé. Isaiah Ben-Dasan a jeho teorie „japonského náboženství“*, kde představil velmi svéráznou teorii autora písíciho pod jménem Isaih Ben-Dasan, který na základě srovnání japonské a židovské identity staví svou koncepci „japonského náboženství“ či „japanismu“. Obecně se příspěvek dotkl otázky kritického pohledu na metodu srovnání, zejména její ideologické dimenze a momentu, kdy tato metoda přestává být prostředkem ke studiu náboženství a stává se samotným předmětem religionistického bádání.

Z japonské současnosti posluchače do dávné minulosti přenesl příspěvek Zuzany Kubovčákové *Kami versus hotoke: šintó v kontraste s buddhizmom*, který se zaměřil na příkladě nejstarších japonských mýtů Kodžiki na kontrastní úlohu šintoistických kami v opozici k buddhistickým božstvům hotoke.

Po obědové pauze vystoupil Milan Kováč s příspěvkem *Náboženský dualizmus v komparatívnej perspektíve*, jež řešil problematiku užívání tradiční definice náboženského dualismu vycházející z náboženství starého Iránu, mnohdy mylně chápané jako univerzální, v jiných kulturních okruzích. Autor v komparativní perspektivě načrtl jiné verze náboženského dualismu (Čína, Egypt, Řecko, Amerika) a zdánlivě nesrovnalosti s tradičním pohledem mu posloužily jako diagnostické prvky pro definování osobitých kategorií, které mohou sloužit jako mnohem jemnější typologie náboženského dualismu zohledňující jak geografické,

¹ V prosinci roku 2008 se v Bratislavě uskutečnil vědecký seminář *Šírenie náboženských a nadprirodzených predstáv* zaměřený na teoretické a metodologické aspekty procesu šíření náboženských a nadprirodzených predstáv. Abstrakty z tohoto semináře můžete nalézt na stránkách Slovenské spoločnosti pre štúdium náboženstiev <http://www.religionistika.sk/sk/sirenienie-nabozenskych-a-nadprirodzenych-predstav/>. Některé příspěvky pak též vyšly v časopise *Axis mundi* 1/2009.

tak kulturní a historická specifika náboženského myšlení. Tento příspěvek byl vynikající ukázkou teoreticko metodologické práce na poli komparativní religionistiky, možností vidět, jak s komparativní metodou kriticky pracovat a docházet k vlastním přínosným poznatkům.

Historickým exkurzem do vod komparativní religionistiky byl příspěvek Dalibora Antalíka *Živá či mrtvá?: Komparativní metoda Georgese Dumézila*, který představil východiska a základní pravidla jednotlivých kroků metody tzv. genetické komparace Georgese Dumézila a možnosti využití této metody v soudobé indoeuropeistice.

U genetické komparace, ovšem ze zcela jiného úhlu pohledu, zůstal poslední příspěvek dne, příspěvek Michala Cigána *Indra, Béowulf a netvorova matka vo vodnej jaskyni. Problém genetického pôvodu textových podobností archaických indoeurópskych tradícií*. Autor se pokusil na konkrétním příkladě demonstrovat nutnost kontextuálního přístupu při komparaci a interpretaci archaických tradic geneticky spřízněného lingvistického prostoru. Dle autora nám užití toho přístupu umožní identifikovat motivické a tematické podobnosti, které lze skutečně považovat za kulturní dědictví protosituace determinované konkrétními (pre) historicko-společenskými a ekologickými podmínkami a zároveň i odhalit textové paralely, které mají svůj původ v univerzálních jevech na úrovni společenských či mentálních procesů. Po tomto příspěvku nastala celkem vášnivá diskuze, která se posléze přesunula do předsálí, kde bylo připraveno malé pohoštění a kde tato diskuze, snad nejen díky podávanému vínu, nabyla mnohem přátelštějšího tónu.

Po tematicky i teoreticky různorodém prvním dnu semináře následoval den věnovaný kognitivním přístupům. Výjimku představoval příspěvek Aleše Chalupy *Mithrova mystéria a hledání jejich perského předchůdce: tragédie velkých schémat*, který se na konkrétním příkladě zamýšlel nad uplatňováním transkulturních komparací, jejichž výchozí hypotézou je představa možnosti vyvodit neznámé aspekty římského kultu na základě paralel nalezených v iránském či védském materiálu. Dle autora je však většina těchto „paralel“ založena na kruhové argumentaci a nekriticky přijaté myšlenice genetické spojitosti, jež komplikuje vyhodnocování západních nálezů s ohledem na jejich příslušný dobový a kulturní kontext.

Příspěvek Vladimíra Bahny *Nedostatočnost hledání podobností při rekonstrukci historických náboženství* již plně zaměřil naši pozornost ke kognitivním vědám. Autor upozornil nejen na možnosti aplikování poznatků z těchto věd při studiu náboženských představ a jejich nositelů, ale i na možnost aplikovat výsledky na vědce samotné, respektive jejich kognitivní činnost. Použitím poznatků o tzv. analogickém myšlení a konceptuálním míšení se pokusil ukázat, jakým způsobem konstruujeme a chápeme argument při komparativních rekonstrukcích a jaká úskalí z toho pramení. Obecně jsme se tedy dotkli problematiky (sebe) reflexe vědecké práce.

V kritickém duchu pokračovaly i příspěvky Jakuba Cigána *Koniec náboženskej konverzie? hodnotící význam antropologického zkoumání fenoménu konverze a přínos kognitivní religionistiky při jejím zkoumání*; a Radka Kundta, který ve svém příspěvku *Náboženství: vedlejší produkt evoluce?* posluchače seznámil s jedním ze základních argumentů kognitivní vědy o náboženství, a to že napříč všemi lidskými kulturami existují stále se opakující znaky náboženskosti, které

mohou být vysvětleny evolučně vyvinutou architekturou kognitivních mechanismů lidské mysli. Autor si pokládal otázku do jaké míry by tyto univerzálie mohly stát v základu nové komparistiky. Obecně se dotkl problematiky definování vědy jako takové a jejích neoddiskutovatelných pravidel.

Last but not least vystoupila Eva Klocová s příspěvkem *Emoční obsahy religiozity, jako možné východisko komparace* zaměřeným na náboženskost jakožto motivaci a naladění k náboženskému chování, myšlení, sdílení specifických obsahů a předávání náboženských významů. Autorka nás seznámila s vlastním výzkumem v této oblasti, jež je příspěvkem k srovnávacímu studiu náboženského chování, především rituálů a jejich novým klasifikacím. Příspěvek opět vyvolal plamennou diskuzi, jakoby žena hovořící vědecky o emocích zřejmě přímo vybízela k projevení emocí...

Nutno podotknout, že plodné diskuze probíhaly téměř při všech příspěvcích a vedly tak k velmi pozitivnímu vnímání celé akce, za níž tímto děkujeme všem organizátorům a těšíme se na příští rok.

Poděkování si ještě zaslouží i Zuzka Kubovčáková, která brněnským účastníkům připravila tu nejchutnější tečku za celým seminářem. Po prohlídce bratislavských vánočních trhů jsme totiž navštívili vyhlášenou vesničku Grob, kde jsme si pochutnali na vynikající domácí huse, lokších a hruškovici a kde jsme postulovali zásadní vědecký religionisticko-gurmánský problém *Husa nebo kachna? Aneb jak srovnávat nesrovnatelné*.